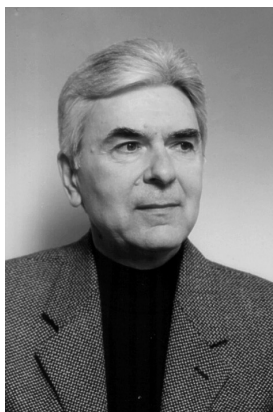

Зоран Божовић

СА МЕРОДАВНОГ
МЕСТА СЕ
САОПШТАВА

ЗОРАН БОЖОВИЋ, професор руске књижевности на Филолошком факултету у Београду, члан Удружења књижевника Србије и Удружења драмских писаца Србије.

Аутор књига: *Инсјекторско брдо*, збирка сатиричних прича, 1984; *Чехов ка драмски писац код Срба*, докторска дисертација, 1985; *Лево њриче*, збирка сатиричних прича, 1985; *Чеховљева њриовейка у срјској књижевности*, монографија, 1988. *Живейи њуђ живойи*, роман, Југославијапублик, 1990; *Време жена*, збирка хумористичких приповедака, 2000; *Комедије (Шумски рај, Соња, То је љубав, Узбудљиво крстарење)*, Народна књига, 2000; *Приче од којих боли џлава*, Чигоја 2000; *Отпија вицит атог*, роман, Народна књига 2001; *Свадебни мари (Дијамантска оџрлица, Шесћо чуло, Иџор и Маја, Чекајући одбеџлоџ мужа, Свадебни мари)*, Народна књига 2002; *Бомба у њозориштју (Викторија, Бавоље ѡлеме, Изданци Сѡаљинскоџ ѡлемена Бомба у ѡзорийшју)*, Народна књига 2004.

Најважњиа извођења позоришних драма: *Свадебни мари* – Народно позориште у Мостару, Народно позориште у Вршцу, Градско позориште у Приједору, Градско позориште у Белишћу; *Бавоље ѡлеме* – Народно позориште у Вршцу; *Дијамантска оџрлица* – Народно позориште у Београду, Народно позориште у Зајечару; *Шумски рај* – Народно позориште у Крушевцу.

Телевизијска извођења: *Свадебни мари* – ТВ Братислава 1986, ТВ Београд 1996.

Изведене радио драме: *Случај Лазе Туџука*, *Наивни људи*, *Дијамантска оџрлица*, *Нађа*, *Друђа жена*, *Шесћо чуло*, *Белзебубова ѡсла*, *Хейера и сликар*.

Добитник више награда за кратку причу, између осталог и Велике награде “Радоје Домановић” за *Инсјекторово брдо*.

Добитник више награда за драмско стваралаштво, између осталог, I награде на конкурсy Удружења књижевника Србије, “Јежа” и Позоришта на Теразијама за комедију *Свадебни мари*, I награде на конкурсy Дана комедије у Јагодини за *Шумски рај*, награде “Бранислав Нушић” за комедију *Узбудљиво крстарење*, I награде на конкурсy Радио Београда за комедију *Хейера и сликар*, награде на конкурсy Дани комедије у Јагодини за текст *Бомба у ѡзорийшју*.

Превођен на руски, чешки, словачки, бугарски, енглески, украјински, кинески, француски, итд.

Зоран БОЖОВИЋ

СА МЕРОДАВНОГ МЕСТА
СЕ САОПШТАВА

ЛИЦА

МИЛАН ПАВЛОВИЋ, професор немачке књижевности
МАРИЈА, његова супруга
ДАНИЛО, њихов син
ЈЕЛЕНА, њихова кћерка
ДАВИД ИЗРАИЉ, њихов сусед
ПОРУЧНИК ХАНС ШИЛЕР, професор српске књижевности
ВАСО, Маријин брат

Радња се дешава у Београду
од пролећа 1941. до пролећа 1942. године

Салон у сџану Павловића. Сџилски намешџај, виџрине џуне књиџа, слике на зидовима, шаховски сџо у једном, икона и кандило у друџом уџлу – све џовори о џојлом џородичном џнезду.

Из баџџе се чује џџичџи цвркуџи, с улице џовремено доџире бука камиона и џенкова.

Јелена се моли џред иконом.

ЈЕЛЕНА: Слава Ти, Царе, Боже, Сведржитељу, који си Твојим Божанским и човекољубивим промислом удостојио мене, грешну и недостојну, да устанем од сна и да погледам Твој светли дан. Прими, Господе, глас молитве моје као и светих умних сила Твојих, и дај да ти чистим срцем и смиреним духом приносим хвалу са нечистих усана мојих, да и ја грешна будем са упаљеном свећом душе моје у реду са мудрим девојкама, славећи Тебе у Оцу и Духу Светоме слављенога Бога Сина, Амин!
(*Задовољна, усџане, узме књиџу са сџола, седне на кауч и чџџа*)

Трљајући очи, улази Данило, у џицама.

ДАНИЛО: Добро јутро, Секо.

ЈЕЛЕНА: Добро јутро, Бато.

ДАНИЛО: (*Поџледа на сџџ*)
Девет и десет! Па што ме ниси пробудила?

ЈЕЛЕНА: (*Чџџа*)
Ни мене нико није пробудио.

ДАНИЛО: Лако је теби, тебе Бог буди.

ЈЕЛЕНА: Само се ти завитлавај, па после...

ДАНИЛО: Не знам шта ће бити после, сад ме занима има ли у овој кући чаја?

ЈЕЛЕНА: Има, на шпорету.

ДАНИЛО: Не пада ти на памет да по лепом српском обичају послужиш брата?

ЈЕЛЕНА: Не могу, видиш да читам.

Он џриђе и џоџледа насловну сџџану књиџе.

- ДАНИЛО: Опет Горки!... Решила си да завршиш у ћорки!
- ЈЕЛЕНА: Пази да се то теби не деси. Ноћас си опет био у граду за време полицијског часа. Чекали смо те до једанаест, тата је био љут као рис.
- ДАНИЛО: Рекао сам вам да не бринете за мене. Ја у овом граду познајем све стазе и богазе, могу да прелетим од Дорћола до Вождовца и натраг, а да ме ни Месец не примети.
(Одлази у кухињу и враћа се са шољом у руци)
Зна ли се где су наши врли родитељи и васпитачи?
- ЈЕЛЕНА: Мама је отишла у бакалницу, а тата у Командантуру.
Он седне за шаховски сто.
- ДАНИЛО: Шта ће тамо?
- ЈЕЛЕНА: Не знам. Синоћ су му донели позив.
- ДАНИЛО: Не допада ми се то.
- ЈЕЛЕНА: Ни мени. Тражиће од њега неку услугу, а он ће их одбити, па ће га ухапсити.
- ДАНИЛО: Нису, ваљда, луди да ухапсе човека који је толико учинио за њихову културу.
- ЈЕЛЕНА: Брига њих за културу, они су овамо дошли због других ствари.
- ДАНИЛО: Натирлих... натирлих...
(Анализира позицију на шаховској табли као да је сам на свешћу)
- Улази Марија, с цегерима у рукама.
- МАРИЈА: (Забринуто)
Тата се још није вратио?
- ЈЕЛЕНА: Није.
(Узме цегере од мајке и однесе их у кухињу)
- МАРИЈА: Није се ни јављао?
- ЈЕЛЕНА: Није.
- ДАНИЛО: Шта ли то хоће од њега?
- МАРИЈА: Вероватно да настави да ради на Факултету.
- ЈЕЛЕНА: Само да га не поставе за декана.
- С улице се чује глас сџикера који преко меџафона чџџа наредбу Војног зајоведништва.*

СПИКЕР: Параграф девети. Јеврејима који су избегли из окупиране српске територије забрањен је повратак у исту. Ниједан Јевреј не сме без одобрења да напусти место становања или пребивања. Сваки Јевреј мора да остане у свом стану од 20 до 6 часова. Параграф десети. Сви радио апарати чији су власници Јевреји или се налазе у њиховом поседу морају се одмах пријавити преко надлежне општине Окружној команди. Параграф једанаести. Јевреји и супружници Јевреја морају у року од 10 дана пријавити Окружној команди свој иметак. Свако располагање иметком забрањено је. Послови закључени на правној основи који су супротни овој одредби, поништавају се. Од ове забране се изузимају издаци за набавку најпотребнијих намирница за одржавање живота. Ко се успротиви одредбама ове Наредбе биће кажњен затвором, а у тежим случајевима и смрћу.
(Глас се збуи и постојаје неразумљив)

МАРИЈА: Јадни људи.

ЈЕЛЕНА: Од чега ће сад Давид и његови родитељи живети?

ДАНИЛО: Имају, ваљда, нешто уштеђено.

МАРИЈА: И ако имају, зачас ће потрошити. Све је страшно поскупело.

ЈЕЛЕНА: Па шта? Ми ћемо им помагати. Док буде за нас, биће и за њих.

МАРИЈА: То није проблем, мене нешто друго мучи.
(Колеба се да ли да настави)

ДАНИЛО: Шта је, што си се ућутала?

МАРИЈА: Немци неће остати на овоме. По граду се прича да већ хапсе Јевреје, а ви сте стално са Давидом.

ЈЕЛЕНА: А шта би ти хтела, да се више не дружимо с њим?

МАРИЈА: Не знам, ни сама нисам паметна.

ДАНИЛО: Давид и ја смо одрасли заједно...

ЈЕЛЕНА: Говорила си да га волиш као да си га ти родила.

МАРИЈА: Јесам, јесам, али сад бринем да негде не настрадате због њега.

ЈЕЛЕНА: Богу хвала, ти без неке бриге не би могла да живиш. Убила би се од досаде.

Звоно на вратиима, ири ѿиа крайко. Улази Давид носећи радио апарат.

ДАВИД: Јесте ли чули Наредбу Војног заповедника?

ЈЕЛЕНА: Страшно.

- ДАВИД: Тако је почело и у Немачкој.
- МАРИЈА: И у Хрватској. Тамо Срби који живе у градовима морају да носе плаву траку са словом П, што је скраћеница за православац.
- ЈЕЛЕНА: Па онда и наш ујко мора да носи траку?
- МАРИЈА: Вероватно.
- ЈЕЛЕНА: Што не дође овамо? Ја бих волела да живи с нама.
- МАРИЈА: Звала сам га, али он неће ни да чује. Каже, не може да остави своју цркву и своју паству сад кад им је најпотребнији.
- ДАВИД: Ево, тата вам шаље радио. Ми више не смемо да га држимо.
(*Сисџи радио на сџо и џојрави жуџу џраку на рукаву*)
- ДАНИЛО: Баш добро, наш се јуче покварио.
Сџоља улази Милан. Забринуџ је али се џруди да џо сакрије.
- МИЛАН: О, па овде је јутрос живо!
- МАРИЈА: Где си ти досад?
- МИЛАН: Пола сата чекао сам трамвај и кад сам га, најзад, дочекао, видим да на њему пише: "Für Juden verboten!"
- ДАВИД: Забрањено за Јевреје.
- МАРИЈА: Господе Боже!
- МИЛАН: Пропустио сам га и дошао пешице. Зато сам се задржао.
- МАРИЈА: Што су те звали?
- МИЛАН: Рећи ћу ти, само прво ми скувај једну добру кафу.
- МАРИЈА: Ево, одмах.
(*Хџџро одлази у кухињу*)
- ДАНИЛО: Давид нам поклања свој радио. Неће да га преда Немцима.
- МИЛАН: Треба да видимо шта ћемо с њим.
(*Давиду*)
Ако га је твој отац пријавио, онда не смемо да га узмемо.
- ДАВИД: Није пријављен, можете слободно да га узмете.
Враћа се Марија, сџушџа џослужавник на сџо и џослужује мужа.
- МАРИЈА: Причај шта је било у Командантури, горим од нестрпљења да чујем.
- ДАНИЛО: Да ти нису понудили место председника Владе?

- МИЛАН: Не. То место они чувају за тебе... кад дипломираш.
- ЈЕЛЕНА: Бога ми, начекаће се.
- ДАНИЛО: Све је у Божјим рукама.
- МАРИЈА: Дајте да чујемо тату.
- Милан љривуче шољицу, сркне.*
- МИЛАН: Примео ме је неки пуковник, млад, културан, интеллигентан. Прво ми је објаснио циљеве своје мисије на Балкану, а онда је рекао да му недостају људи који могу да преводе с немачког на српски и обрнуто и да би им моја помоћ била од велике користи.
- МАРИЈА: *(Нервозно)*
А ти?
- МИЛАН: Шта ја?
- МАРИЈА: Шта си му рекао?
- МИЛАН: Дао сам му пријатељски савет да други пут не креће у освајање пре него што обезбеди довољно преводилаца.
- МАРИЈА: Ју, Господе! Мислиш ли ти на своју децу?
- МИЛАН: Нећеш ми веровати, и он ме то питао.
- МАРИЈА: И шта си му одговорио?
- МИЛАН: Да знам да моја деца не би волела да имају оца издајника и да се ја равнам према томе.
- ЈЕЛЕНА: Добро си му рекао.
(Пољуби оца)
- ДАНИЛО: Свака част, Павловићу.
- МАРИЈА: Тешко мени, јадној, с вама! У гроб ћете ме отерати пре времена.
- ДАВИД: И како је он то примио?
- МИЛАН: Признао је да су му из Берлина послали списак наших људи који су задужили немачку културу и да се на врху тог списка налази и моје име, иначе би ме на лицу места ухапсио.
- ДАНИЛО: Болећивост је почетак краја свих освајача.
- МИЛАН: Теби је, канда, криво што ме нису задржали.
- ДАНИЛО: Па кад ме вучеш за језик, рећи ћу ти отворено. Свима би нам пријало да се мало одморимо од професорске диктатуре.

МАРИЈА: Дане!

Поново се приближава аутомобил с разгласом.

СПИКЕР: Параграф трећи. Јевреји су дужни обележити се. Они морају носити на левој руци жуту траку са натписом “Јевреј”. Параграф четврти. Јевреји не могу бити јавни службеници. Њихово уклањање из установа морају одмах да изврше српске власти. Параграф пети. Јеврејима не може бити дозвољено упражњавање праксе адвоката, лекара, зубног лекара, ветеринара и апотекара. Параграф шести. За поправку ратом насталих штета постоји за Јевреје оба пола у старости од 14 до 60 година принудни рад. Параграф седми. Јеврејима је забрањено посећивање позоришта, биоскопа, места за разоноду сваке врсте, јавних купатила, спортских проредаба и вашара. Посећивање гостиона такође им је забрањено, уколико извесни локали нису добили одобрење од Главног војног заповедника за Србију да могу дозволити приступ Јеврејима. Ови локали морају бити обележени нарочитом ознаком. Параграф осми. Јевреји не могу бити власници васпитних или забавних установа или да буду у њима запослени.
(Глас се збуи)

Затмњење. Музика.

* * *

Салон. Дан.

Данило и Давид играју шах. Давид размишља, Данило се вртољи.

ДАНИЛО: Играј нешто или да ја одем да дремнем мало.

ДАВИД: Шах је мисаона игра, ко не воли да размишља, не треба да игра.

ДАНИЛО: Што више размишљаш, све више гресиш. Најбоље играш кад уопште не размишљаш.

ДАВИД: Не смеш да судиш по себи.

Данило усџаје и шејка њо соби.

ДАНИЛО: Најбоље да предаш, да скратиш себи муке.

ДАВИД: Предату партију још нико није добио.

ДАНИЛО: Упорност је врлина кад има оправдања, у супротном претвара се у ману.

ДАВИД: *(Погледа навише)*

Постави, Господе, стражу код језика његовога.

Улази Јелена с књиџом у руци. Неко време чииа сииојећи, заиим седне на кауч.

ДАНИЛО: То си смислио?... На то ми имамо ово!

ДАВИД: Ево ти један шах.

Данило размишља.

ДАВИД: Шта је, сад се и бабо чешка по глави?

ДАНИЛО: Гледам како да те што пре докрајчим. За почетак један тихи потез.

ДАВИД: У, то је стварно непријатно.

(Размишља)

ДАНИЛО: Сад се и бабо чешка по глави, а?

ДАВИД: Ево, одиграо сам.

ДАНИЛО: То те неће спасти. Ево ти шах и где год да одиграш, следи мат.

Проучивши поозицију, Давид усїане.

ДАВИД: У праву си. Не иде ми вечерас, не могу да се концентришем.

ДАНИЛО: Ниси ваљда опет извлачио лешеве из рушевина?

ДАВИД: Данас смо извукли једног пса и, нећеш веровати, натерали су нас да га свечано сахранимо као свог брата. Четворица су га носила, сваки за по једну ногу, ми остали смо формирали погребну поворку, а стражари су се гласно смејали и чашћавали нас најгорим увредама.

ЈЕЛЕНА: Неће дуго. Нападом на Совјетски Савез потписали су себи смртну пресуду.

ДАВИД: Нека Бог учини да буде тако како ти кажеш.

ДАНИЛО: Сила Бога не моли. Они ће и Совјетски Савез средити за три недеље.

ЈЕЛЕНА: Наполеон је ушао у Москву, па су га Руси после потукли и испратили до Париза.

ДАНИЛО: Немци су много већи фајтери од Француза.

ЈЕЛЕНА: *(Љуїиїїо)*

Па ти навијаш за Хитлера?!

ДАНИЛО: Натирлих. Зна човек шта хоће и, што је најважније, зна и како да то оствари.

Јелена ђа ѓледа заїањено, крџи се.

ДАНИЛО: Шта се крџиш... Имамо ли ми у кући газду? Имамо. Имамо ли у граду газду? Имамо. Имамо ли у држави газду? Имамо. Па зар онда није логично да и Европа има свога газду?

ЈЕЛЕНА: Ух, што ти је логика!

ДАВИД: Како можеш тако да причаш? Хитлер је злочинац!

ЈЕЛЕНА: Ко ме се радују само Хрвати. Они кажу да им га је Бог послао да уз његову помоћ остваре хиљадугодишњи сан о Независној држави Хрватској. Да читаш новине, знао би и шта спремају Србима који живе у Хватској.

ДАНИЛО: Шта им спремају, баш ме занима?

ЈЕЛЕНА: Њихов доглавник изјавио је дословце овако: “Један дио Срба ћемо побити, други раселити, а остале ћемо превести у католичку вјеру и тако претопити у Хрвате!”

ДАВИД: Страшно! Сав сам се најежио.

Улази Марија.

МАРИЈА: Ево кифлица са орасима да се не свађате.
(Задовољно сјусџи џањир на сјо)

ДАНИЛО: Најзад! Већ пола сата умирем од глади.

МАРИЈА: Пази, још су вруће.

ДАНИЛО: То се тражи.
(Узме једну кифлицу и џрејолови је да се брже охлади)

Јелена одложи књиџу и џриђе сјолу.

ЈЕЛЕНА: Да донесем салвете?

МАРИЈА: Ако ти није тешко.

ДАНИЛО: *(Једе)*
Мммм! Храна за богове!

МАРИЈА: Да нису тврде?

ДАНИЛО: Ма какви, топе се у устима ко пишкотне.

МАРИЈА: Ти кад не би претерао, не би био жив.
(Давиду)
Хајде, Давиде, послужи се, молим те.

ДАВИД: Хвала.
(Узме кифлицу и дуџо је држи у руци као да жели да каже да није ѓладан)

Јелена подели свима салветӣе, ња узме једну кифлицу.

МАРИЈА: Да нисам препекла?

ЈЕЛЕНА: Сан снова.

МАРИЈА: *(Давиду)*
Како се твоја мајка снабдева у овој ситуацији?

ДАВИД: Никако. Јеврејима је забрањено да купују пре пола једанаест, а после тог времена ни суву шљиву не могу да нађу.

МАРИЈА: Јадна жена, могу да мислим како се нервира.

ДАВИД: Ја више бринем за тату. Он је прошле године, кад мени нису дозволили да се упишем на Универзитет, демонстративно вратио официрску униформу и сад се на сваки шум трза. Убеђен је да ће га Немци ухапсити.

ДАНИЛО: Ма они то не могу знати.

ДАВИД: Они све знају. Изненадићете се кад вам кажем да је Оберштурманфирер Густав Бергер, експерт за јеврејска питања, ушао у Београд два дана пре немачке војске и запленио сву документацију Врховног рабината Југославије!

ЈЕЛЕНА: Ја бих на његовом месту отишла у шуму.

ДАВИД: До шуме треба стићи. Неки су покушали, али су ухваћени и стрељани на Бањици.

Сјоља улази Милан.

МИЛАН: Шта то овде тако добро мирише?

Марија устане да га дочека.

МАРИЈА: Кифлице са орасима. Још су топле.
(Узме од њега акџиен-џаашну)

МИЛАН: Охохо!... Само да оперем руке.

Милан одлази у кујџаишло, а Марија у његов кабинет. Враћају се истовремено.

МАРИЈА: Где си досад? Већ сам се забринула.

МИЛАН: Да пробам прво кифлице, па ћу ти онда причати.
(Загризе кифлицу)

МАРИЈА: *(Забринуџо)*
Да нису суве?

МИЛАН: *(Климне главом)*
Суве су.

МАРИЈА: Како суве, кад Дане каже да се топе у устима?

МИЛАН: Па што питаш кад знаш?
(Смеје се)

МАРИЈА: (Одмахне руком)
Само да ме секираш.

Милан привуче Јелену и загри је.

МИЛАН: Шта је лане моје данас радило?

ДАНИЛО: Читала је Горког, после се наглас преслишавала. Ти си читав живот посветио немачкој књижевности, а она чита руске писце.

МИЛАН: А ти, дао Бог, ни руске ни немачке.

ДАНИЛО: Ниси у праву. Ја имам своје шаховске писце, међу њима су и Руси и Немци.

МИЛАН: Шта ти, Давиде, радиш? Спремаш ли се за првенство клуба?

ДАВИД: Нажалост, Јеврејима су забрањена сва такмичења, па и шаховска.

ЈЕЛЕНА: У, па онда браца има велике шансе да буде сам први.

ДАНИЛО: А ти имаш велике шансе да добијеш по носу!

ДАВИД: Дане је толико напредовао да би ове године био први и да ја играм.

МАРИЈА: (Мужу)
Причај сад шта је било на Факултету.

МИЛАН: Ништа није било. Једни су за то да се ради, други су против.

МАРИЈА: Ти си, сигурно, био против.

МИЛАН: Јесам, па шта?

МАРИЈА: Ништа, само питам

ДАНИЛО: Ту смо тата и ја на истим позицијама.

МИЛАН: С том разликом што си ти и пре рата био против рада на факултету.

ДАНИЛО: И то је тачно. Ја хоћу да будем добар шахиста, а ти чиниш све да од мене направиш лошег адвоката.

МИЛАН: Можеш да будеш и добар шахиста и добар адвокат.

ДАНИЛО: Како кад си ти потрошио сву енергију која је нашој породици дата за учење, тако да ће генерације и генерације имати великих проблема...

- МИЛАН: Како Јеца нема проблема?
- ДАНИЛО: Јеца иде по женској линији која је још неистрошена.
- МАРИЈА: Баш си безобразан.
- ДАНИЛО: Нисам безобразан, него објективан.
- МАРИЈА: Добро, доста! Да чујемо шта је било на Факултету?
- МИЛАН: Ништа.
(Узме кифлицу)
Тешко је бити паметан у овој ситуацији. Нерадом пркосимо Немцима, али много више штете од тога имаће студенти који желе да заврше студије и да се запосле. Што је најгоре, сви гледају у мене, једва чекају да учиним неки непромишљени корак, па да ме прогласе за издајника.
- ДАНИЛО: Ти си, мајко, крива за све. Да си се удала за оног ветеринара, не бисмо имали провблема са Немцима.
- МАРИЈА: (Љућииио)
Тата је сад на великим мукама, ако не можеш да му помогнеш, не мораш да му одмажеш глупим шалама.
- МИЛАН: Нисам ја на мукама. Код Позоришта налетим на Љубинку Бобић. Она је двадесетих година била на усавршавању у Немачкој код Рајнхарта, воли немачко позориште, али сад одбија да игра. Кад су је позвали на разговор, рекла им је кратко: Ја сам глумица, комичарка, и ја не могу да се смејем док је моја земља окупирана.
- ЈЕЛЕНА: Свака част!
(Зайљеска)
- МАРИЈА: Не знам...
- ЈЕЛЕНА: Шта не знаш?
- МАРИЈА: Лако је њој, она нема деце.
- ЈЕЛЕНА: Не можете се стално позивати на децу, морате једном преузети одговорност на себе.
- МИЛАН: То је тешко раздвојити. Ми се трудимо да будемо одговорни и према себи и према вама. Сличан је случај с вама: ви сте одговорни за своје поступке, што подразумева и одговорност према нама.
- ДАНИЛО: То звучи логично, али је правно неодрживо. Одговорност родитеља много је већа од одговорности деце.

МИЛАН: Зашто?

ДАНИЛО: Зато што деца не долазе на свет својом вољом, него вољом својих родитеља. Децу нико не пита да ли желе да се роде у том тренутку, на том месту и од таквих родитеља, према томе она не могу ни сносити одговорност.

МАРИЈА: Престани, молим те! Па ти, Давиде, ништа не једеш! Хајде, послужи се.

ДАВИД: Ево, узећу ову највећу.

МАРИЈА: Узми, душо, узми. Спремила сам и један тањирић за твоје родитеље. Немој да одеш, а да га не узмеш.

ДАВИД: Хвала, нисте морали.

С улице се чује разглас.

СПИКЕР: Са меродавног места се саопштава: И поред опомене, учињене пре два дана, и досадашњих строгих противмера, неодговорни комунистичко-јеврејски противнародни елементи покушали су ноћас да изврше дела саботаже на јавним постројењима на територији Београда. Због тога је данас стрельано шеснаест истакнутих комуниста и Јевреја. У случају понављања оваквих дела, приступиће се истим противмерама.

Сви немо гледају према улици као да очекују наставак саопшћенја.

Затимњење. Музика.

* * *

Салон. На свечно украшеном столу стоје два свећњака у којима горе свеће.

Марија брише ножеве и виљушке проверавајући их према светлу.

МАРИЈА: Знаш ко је још био на нашој свадби, а јутрос смо га заборавили?

МИЛАНОВ

ГЛАС: Не чујем те

МАРИЈА: *(Гласније)*

Знаш кога се јутрос нисмо сетили?

МИЛАНОВ

ГЛАС: Кога?

МАРИЈА: Лепше и Милета.

Милан долази из кабинета.

МИЛАН: Ја мислим да они нису били на нашој свадби.

МАРИЈА: Како нису били, шта причаш?

МИЛАН: Они су у то време били у Матарушкој бањи.

МАРИЈА: Ти си све побркао.
(Покаже му на виџрину)
Оне кристалне чинијице за слатко добили смо од њих.

МИЛАН: Да, али не за свадбу, него за младенце.

МАРИЈА: Обожаваш да се расправљаш са мном кад ниси у праву.
Срећом, постоје фотографије.
(Извуче из комоде албум, листица)
Не разумем, баш те нема.
(Покаже му празну сџраницу у албуму)
Овде је стајала једна групна фотографија на којој су били и
Леша и Миле.

МИЛАН: Ти си све побркала.

МАРИЈА: Види како је Браца овде добро испао!

МИЛАН: Онда је још имао густу, црну браду.

МАРИЈА: Тако се бојим за њега. Ноћас сам се у три пробудила... не знам
шта бих дала да је овде с нама.

МИЛАН: Ни ми овде нисмо много сигурнији.
(Укључи радио који крчи све док он не удари руком по
куќији)

СПИКЕР: ... следеће саопштење агенције ДНБ. И поред поновљених
опомена и предузетих мера, комунистичко-јеврејски елементи,
несвесни своје одговорности, настављају своју разорну
делатност. Њихов злочиначки поступак утолико је више за
осуду што они тим својим насилничким делима наносе највећу
штету српском народу. На основу догађаја последњих дана,
стрељани су 28. августа 1941, ујутру, у Београду 122 Јевреја и
комуниста. Да би се невини део становништва заштитио од
још строжијих мера, овим се он сам, у сопственом интересу,
позива да активно учествује у борби против комунистичко-
јеврејских штеточина. Пре свега потребно је да се сва сум-
њива опажања пријаве најбржим путем немачким и српским
властима.

МАРИЈА: Угаси га, молим те, да се не нервирам.

МИЛАН: Не можемо да затварамо очи пред оним што се догађа у нашем граду.

МАРИЈА: Можемо и морамо, ако желимо да преживимо и останемо нормални. Угаси га одмах!

Он љућинио искључи радио.

МИЛАН: Шта ти вреди? Сутра ћеш о томе читати у новинама.

МАРИЈА: Кад већ нећеш да затвараш очи, могао би да поведеш рачуна о Данету.

МИЛАН: Зашто? Шта је сад направио?

МАРИЈА: Још ништа, али, бојим се, направиће, јер не поштује полицијски час. Налетеће на неку патролу...

МИЛАН: Ти увек све видиш црно...

МАРИЈА: А ти, шта ти видиш? За десет минута почиње полицијски час, а њега нема.

МИЛАН: Нема ни Јеца.

Звоно на вратиима.

МАРИЈА: Ово је сигурно Јеца.

Улазе Данило и Давид.

ДАВИД: Добро вече.

МАРИЈА: Здраво, Давиде.

МИЛАН: Здраво.
(Рукује се с Давидом)

ДАНИЛО: Како си мајко?
(Пољуби је)

МАРИЈА: Да те стварно интересује како сам, долазио би кући раније, да се не трзам на сваки шум.

ДАНИЛО: Ти без трзања не би могла да живиш.
(Пружи руку оцу)
Павловићу, како си?

МИЛАН: Да не чује зло.

ДАНИЛО: *(Мајци)*
Нисмо могли раније да дођемо, чекали смо Јакова.

МАРИЈА: Ко вам је сад тај?

- ДАНИЛО: То је Давидов друг, фотограф, а ово је дело његових вредних и спретних руку.
(*Предаје мајци црвену фасциклу*)
- МАРИЈА: Шта је то?
- ДАНИЛО: Кад отвориш, кашће ти се само.
Марија ојрезно ојвара фасциклу и из ње извлачи велику фојографију.
- МАРИЈА: Ју, Господе! Погледај, Милане, како су нас увеличали!
- МИЛАН: Увеличали и улепшали.
- ДАНИЛО: То смо извукли с једне групне фотографије на којој сте вас двоје сјајно испали.
- МАРИЈА: И коју си узео из овог албума.
- ДАНИЛО: Опасна ти је жена, Павловићу, све примети.
Данило предаје оригиналну фојографију мајци, ова баци поглед на њу, ња је хијро сџави у албум.
- МИЛАН: Шта је, нема Лепше и Милета?
- МАРИЈА: Не могу сад да гледам.
- МИЛАН: Видиш да сам био у праву...
- МАРИЈА: (*Прекине ѓа*)
Па, хвала ти, сине. Баш си ме дирнуо.
- ДАНИЛО: То је била Давидова идеја, ја сам само изабрао фотографију.
- МАРИЈА: Хвала и теби, Давиде.
(*Пољуби ѓа*)
- ДАВИД: Моји родитељи имају једну велику заједничку фотографију – вероватно сте је видели, стоји на комоди – и то ми је дало идеју.
- ДАНИЛО: Каква је то прича са Лепшом и Милетом?
- МАРИЈА: Где ли је сад Јелена? Полицијски час је почео, а ње нема.
- ДАНИЛО: Има ли нешто да се грицне на овај велики дан? Гладан сам ко вук.
- МАРИЈА: Оперите руке, па можемо да седнемо за сто.
- ДАНИЛО: То волим да чујем. Дођи, Давиде!
Данило и Давид одлазе у кујашило.
- МАРИЈА: (*Мужу*)
Одох ја да извадим печење, а ти наспи вина.

Марија одлази у кухињу, Милан ошвару флашу. Данило и Давид се враћају.

ДАНИЛО: Сад их не треба изазивати, сувише су јаки. Видиш шта раде по Совјетском Савезу? Пролазе као кроз сир.

МИЛАН: Малочас су јавили да је у Београду стрељано преко 120 Јевреја и комуниста.

ДАВИД: Да, почело је решавање јеврејског питања у Србији. Пре три дана син апотекара Алмосина бацио је запаљиву боцу на немачки камион. Мада нико није страдао, Немци су наредили да сви Јевреји-мушкарци дођу на Ташмајдан и ту су им дали 24 часа да атентатора изруче властима. Пошто се Алмосино није предао, прекјуче су нас постројили и узели сваког четвртог од трговаца, а од лекара, инжењера и студената сваког петог, и исте ноћи су их стрељали.

МИЛАН: У саопштењу се помињу и комунисти.

ДАВИД: Откако су напали Совјетски Савез, изједначили су Јевреје, Цигане и комунисте и прогласили их за реметилачки фактор. Тако постижу троструки ефекат: ко мрзи Јевреје, аутоматски ће омрзнути и Цигане и комунисте, ко мрзи Цигане, аутоматски ће омрзнути Јевреје и комунисте, а ко мрзи комунисте, аутоматски ће омрзнути Јевреје и Цигане.

МИЛАН: А Хрвати су се досетили да у ту врећу стрпају и Србе. Да чујете само шта је изјавио бањалучки стожерник др Виктор Гутић у Санском Мосту.

(Узме новине и чита)

“Нема више српске војске! Нема више Србије! Нема геца наших крвопија, нестало је циганске династије Карађорђевића... Издао сам драстичне наредбе за потпуно економско уништење Срба у Хрватској, а слиједе нове – за потпуно истребљење. Не будите слаби ни спрам једнога. Држите увијек на уму да су то били наши гробари и уништавајте их гдје стигнете, а благослов нашег поглавника и мој неће вам умањкати. Сваки који се за њих буде заузимао, постаје самим тим непријатељем хрватске слободе... Срби нека се не надају ничему, и за њих је најбоље нека се иселе, нека их нестане из наших крајева.”

Улази Марија носећи у рукама велики шњир.

МАРИЈА: Стижу погачице са чварцима!

ДАНИЛО: Ух, што добро миришу!

(Узме погачицу и загризе)

МАРИЈА: Сачекај да седнемо. Седи, Давиде.

Сви седају, Марија се усјуић њрекрсићи.

ДАНИЛО: Јес, па онда: сачекај да дође Јеца, па онда: сачекај да се помолимо, па онда: сачекај да се тата послужи... Тако ће ми читав живот проћи у чекању.

МИЛАН: Добро, добро! Једи и ћути!

ДАНИЛО: Нећу да ћутим, хоћу да вам наздравим.

(Усјане с чашом у руци)

Драги наши слављеници!

С улице се чује аутомобилска сирена.

МАРИЈА: Боже, где ли је Јелена?

ДАНИЛО: Имам пријатну дужност и велику част...

Шкрића кочница њред кућом.

ДАНИЛО: ... да вам у име оправдано одсутних рођака и пријатеља честитам велики јубилеј – сребрну свадбу!

Баић војничких чизама у ходнику наљло се њриближава.

МАРИЈА: Боже, сачувај нас од несреће да бисмо певали и хвалили и славили пречасно име Твоје, Оца и Сина и Светога духа, сада и увек и у векове векова. Амин.

Кад кораци њочну да се удаљавају, сви, осим Давида, одахну с олакшањем. Чује се лућњава на враћима у дну ходника.

ДАВИД: Ово је код нас!

Неко време влада њишина, очигледно њолицја је ушла у сћан.

ДАВИД: Морам да идем!

(Усјане)

ДАНИЛО: Ниси, ваљда, луд?! Можда твоје родитеље неће дирати, можда су дошли баш по тебе.

ДАВИД: Свеједно, морам да идем.

ДАНИЛО: Не мораш! Сачекај да видиш шта ће се догодити. За предају увек има времена.

Давид се колеба.

МИЛАН: Послушај га, Давиде, у праву је. Него, не знам има ли смисла да ја одем...

МАРИЈА: Немој, молим те. Ако су дошли да их ухапсе, ти их нећеш спречити. Можеш само нешто незгодно да кажеш, па да и тебе ухапсе.

Поново се чује бука у ходнику, зајим корази који се удаљавају.

ДАВИД: Одвели су их, препознао сам њихове кораке.

МАРИЈА: Даће Бог да се све добро заврши.
(Прекрсти се)

МИЛАН: Дај Боже!

Чује се лупњава на вратиима.

МАРИЈА: (Давиду, шапатам)
СКлони се брзо у Данетову собу!

Давид одлази, Марија значајно погледа мужа, па пожури у предсобље.

ДАНИЛО: Пази шта причаш, немој да сви завршимо у логору.

МИЛАН: Не троши речи, твоја мајка ме је већ упозорила.

У предсобљу се чују џласови.

МУШКИ

ГЛАС: Добар дан, госпођо.

МАРИЈИН

ГЛАС: Добар дан, господине.

МУШКИ

ГЛАС: Дозвољавате да уђем?

МАРИЈИН

ГЛАС: Изволите овамо.

*Улази Ханс, тридесетогодишњак, висок, вишак, у униформи која му добро сјоји. Српски говори одлично, с једва приметним немачким на-
џласком.*

ХАНС: (Салутира)
Ханс Шилер, поручник!

МИЛАН: (Исправи се)
Милан Павловић, професор Универзитета!

ХАНС: Тражимо Давида Израилја, знате ли нешто о њему?

МИЛАН: У ово време је обично код куће.

ХАНС: Нашли смо само његове родитеље, али њега нема.

МИЛАН: Нажалост, не можемо вам помоћи.

ХАНС: Морам вас упозорити да се скривање Јевреја и сазнања о њима најстрожије кажњава.

МИЛАН: Познато нам је то.

ХАНС: Кад га видите, кажите му да се хитно јави Пожарној команди на Ташмајдану.

Окренућа леђима, с балкона улази Јелена.

ЈЕЛЕНА: Ови Немци су глупи ко ђускије!
(*Окрене се и, угледавши Ханса, ђокрије усћа обема рукама*)

Ханс ђледа у њу као ојчињен.

МАРИЈА: То је наша кћерка Јелена. Обожава да прави глупе шале.
Ојоравивши се од шока, Ханс салућира.

ХАНС: Поручник Ханс Шилер!
(*Окрене се и одлучним кораком ујући на ђођрешину сћрану*)

МАРИЈА: Излаз је овамо, изволите за мном.

Ханс се нађло окрене ђа, ђогледавши још једном Јелену, ђожури за Маријом.

Милан и Данило забринућо ђледају за њим. Јелена се ђихо кикоће. Марија се враћа, узбуђена.

ДАНИЛО: Какав дан!... Могу да мислим шта ће се дешавати кад будете славили златну свадбу!

Заћамњење. Музика.

* * *

Салон. Вече.

Давид се усредредио на мисли.

ДАВИД: Избави ме од непријатеља мојих, Боже мој, и од оних што устају на ме, заклони ме. Избави родитеље моје од оних који чине безакоње и од крвопија сачувај их. Ево, скупљају се и оружају на ме силни, без кривице моје и без греха мојега, Господе. Народу твоме зло спремају и договарају се на избране твоје. Рекоше: ходите да их истребимо да се више не спомиње име Израилево. Ти Господе, Боже над војскама, Боже Израилев, пробуди се, обиђи све народе и казни одметнике. Заповеди нека буду као прах, као песак пред ватром. Као што огањ сажиже шуму, и као пламен...
(*Угледавши Марију, која долази из собе ућући*)

МАРИЈА: Настави, душо. И ја сам се малочас молила Богу да ми сачува брата од безбожника и да га жива и здрава доведе овамо.
(Одлази у кухињу)

ДАВИД: Као што огањ сажиге шуму, и као пламен што запаљује горе, тако их погањ буром својом и вихором својим смети их. Нека се стиде и сраме довека и нека познаду да Бог чува Јакова до крајева земаљских.

Своља улази Јелена.

ЈЕЛЕНА: Нисам нашла ни Аврама, ни Ефраима, ни Леона, ни Јакова. Сви су ухапшени.

ДАВИД: Тоба сам се и бојао.

ЈЕЛЕНА: При повратку сам свратила до Жике-центарфора и он ме одвео неком покрштеном Јеврејину Марку Бењаминовићу. Познајеш ли га?

ДАВИД: Не.

ЈЕЛЕНА: Није важно. Тај каже да за 30.000 може да ти набави лажна документа да бираш у коју ћеш земљу да одеш.

ДАВИД: Откуд ми толике паре? Немци су однели све што је вредело, уз то данас се у наш стан уселио онај преводилац...

ЈЕЛЕНА: Поручник Ђускија?

ДАВИД: Да.

Обоје се смеју. Улази Марија носећи послужавник на коме се пишу кафа.

МАРИЈА: Стигла си?

ЈЕЛЕНА: Петнаест минута пре полицијског часа.

МАРИЈА: Тако те волим. Где ли је Дане? Он ће гарантовано да закасни.
(Виче)
Милане! Кафа!

ЈЕЛЕНА: (Давиду)
Ево, купила сам ти Молитвеник.
(Предаје му књижицу)
Па ти још ниси скинуо ту траку?!

ДАВИД: Извини.
(Скине траку и проучава Молитвеник)

ЈЕЛЕНА: Неке милитве мораш да знаш напамет.

МАРИЈА: Најважније је да научи да се крсти.

ЈЕЛЕНА: Научио је. Покажи јој, Давиде.

ДАВИД: *(Крсти се)*
У име Оца, и Сина, и Светога Духа. Амин!

МАРИЈА: Добро је, само не смеш то да радиш тако споро и круто, као почетник, него брзо и немарно, као стари верник.

Улази Милан.

МИЛАН: Опет придикујеш?

МАРИЈА: Ма не, уводимо Давида у православље, да се негде не ода.

ДАВИД: Чим се повежем с пријатељима, прећи ћу на неко друго место. Овде је опасно, сви ме познају... Да ме неко пријави, и ви бисте страдали.

МИЛАН: Важно је да не излазиш из куће док нешто не смислимо.
(Сркне кафу)
Ух, што си добру кафу скувала!

МАРИЈА: Да нисам пресладила?

МИЛАН: Не, не, баш како ја волим.

ЈЕЛЕНА: Данас ме је Жика, онај мој друг фудбалер, упознао с неким Марком Бењаминовићем који прави лажна документа...

МАРИЈА: *(Забринуто)*
За то могу да вас ухапсе.

ЈЕЛЕНА: За све могу да нас ухапсе.

МИЛАН: Колико тражи?

ЈЕЛЕНА: Тридесет хиљада.

МИЛАН: То су велике паре. Ми имамо нешто уштеђених пара, само то...
(Немоћно слегне раменима)

ДАВИД: Не брините, снаћи ћу се ја и без лажних докумената.

МАРИЈА: Кад бисмо нашли купца за оне дукате које сам ти донела у мираз...

Звоно на вратиима.

МАРИЈА: Ко ли је то у ово доба?
(Излази у предсобље)

ХАНСОВ

ГЛАС: Добро вече, госпођо Павловић.

МАРИЈИН

ГЛАС: Добро вече, господине Ханс! Изволите.

Давид крене ка соби, али Ханс већ улази.

ХАНС: Добро вече, добро вече.

ДАВИД: Добро вече.

ЈЕЛЕНА: Добро вече.

МИЛАН: *(Усџане)*
Изволите.

ХАНС: *(Држећи у руци шерџицу)*
Мој шпорет се изненада покварио...
(Марији)
Ако бисте били љубазни да ми прокувате ово млеко, бојим се да би се до сутра покварило.

МАРИЈА: Како да не.
(Узме шерпу и пожури у кухињу)

МИЛАН: Изволите, седите.

ХАНС: *(Јелени)*
Нисте ме упознали с господином.

ЈЕЛЕНА: Ах, да.
(Збуњено)
Ово је Васа, мој брат од тетке, а ово је поручник...

ХАНС: *(Салуџира)*
Поручник Ханс Шилер!
(Погледа у Јелену и обоје се насмеју)
Добро је да сте вечерас код куће.

ЈЕЛЕНА: Зашто?

ХАНС: Наредио сам да се удвоструче страже у кварту, да не причате да су Немци ђускије?

МАРИЈА: *(С враџа)*
Мој син се још није вратио...

ХАНС: Не бринитем госпођо. Кад га ухвате, довешће га овамо. То је договорено.

ЈЕЛЕНА: *(Пркосно)*
Знате кад ће га ухватити?

ХАНС: Кад?

ЈЕЛЕНА: На куково лето?

ХАНС: *(Збуњено)*
Извините, не знам шта то значи.

ЈЕЛЕНА: То значи: никад!

ХАНС: *(Мирно)*
Видећемо.

МАРИЈА: Господине Ханс, јесте ли за кафицу?

ХАНС: *(Окрене се)*
Ако вам није тешко, госпођо...

МАРИЈЕ: Таман посла! Кажите ми само какву пијете: слатку или горку?

ХАНС: Средњу, ако није проблем.

МАРИЈА: Није, није.
(Несћаје)

МИЛАН: Изволите, седите.

ХАНС: Хвала.

Милан и Ханс седају. Ханс поправља столицу на својој страни, а Милан на својој. Јелена и Давид седају на кауч. Пауза испуњена нелагодношћу.

МИЛАН: Где сте тако добро научили наш језик?

ХАНС: У Вршцу сам се родио и школовао, а студирао сам у Берлину. Тамо сам и докторирао и предавао српску књижевност док ме нису мобилисали.

МИЛАН: Јесте ли раније били у нашем граду?

ХАНС: Не, ово ми је први пут.

МИЛАН: Штета. Пре вашег бомбардовања Београд је био леп градић.

ХАНС: Жао ми је. Да сте поштовали споразум о приступању тројном пакту, то се не би догодило.

Улази Марија с послужавником у руци.

МАРИЈА: Ево кафице!
(Стави шољицу пред Ханса)
Јесте ли, можда, за слатко од шумских јагодица?

ХАНС: Не, хвала.
(Милану)
Видим да имате велику библиотеку, јесу ли оно Гетеова дела?

МИЛАН: Да. Гете је заслужан што сам се уписао на германистику и што сад предајем немачку књижевност студентима.

ХАНС: Како је свет мали! Гете је вама улио љубав према немачкој књижевности, а мене је запалио за српску народну књижевност и ми сад настављамо његово дело.

МИЛАН: С тим што ви, као окупатор у поврату, радите и против Гетеа, и против немачке културе.

ХАНС: То је само привремено, док ви не схватите да у нама имате пријатеље.

МИЛАН: Силом се не стичу пријатељи, него само непријатељи!
(Усџане и оде у свој кабинети)

МАРИЈА: Извините, ових дана је нервозан.

ХАНС: Не узбуђујте се, госпођо, ја га разумем.

МАРИЈА: Јесте ли пробали кафу? Да је нисам пресладила?

ХАНС: Не, не, одлична је.

Нелагодно ћушање.

ЈЕЛЕНА: Зар вам није нелагодно да живите у стану чије сте власнике – ни криве ни дужне – ухапсили и отерали у логор?

ХАНС: Не, то су људи који су учествовали у великој јеврејско-комунистичкој завери против Рајха.

ЈЕЛЕНА: Ви верујете у то?

ХАНС: Није моје да верујем и не верујем, ја сам само мали пион у снагама Новог светског поретка.

ЈЕЛЕНА: Хришћанство нас учи да су сви криви за све, према томе за несреће које производе снаге Новог светског поретка и ви носите кривицу.

ХАНС: Да ли то значи да ви носите кривицу за синоћно убиство два немачка војника на Славији?

ЈЕЛЕНА: (За џренуџак збуњена)
Не. Криви су они сами што су незвани дошли да заводе ред у мом граду.

МАРИЈА: (Усџане)
Јецо, душо, дођи да ми помогнеш нешто у кухињи.

Марија и Јелена одлазе. Нелагодно ћушање.

ДАВИД: Зар се не плашите да би Давид Израил могао да се врати и да вас убије на спавању?

- ХАНС: *(Слећне раменима)*
Шта би тиме постигао? Ухватили би га и стрељали, а у стан би уселили неког другог Немца, вероватно горег од мене.
(Приметивши шаховску гарнијуру)
Играте ли шах?
- ДАВИД: Понекад.
- ХАНС: Јесте ли расположени за једну брзопотезну?
- ДАВИД: Па... можемо.
- ХАНС: Које ћете фигуре: беле или црне?
- ДАВИД: Свеједно.
- ХАНС: Онда ви узмите беле.
- ДАВИД: Не, ви сте гост.
- ХАНС: Незвани гост, како каже госпођица Јелена. Најбоље да извучимо.
(Узме два пешака, промеш их иза леђа, ња испружи руке)
Коју ћете?
- ДАВИД: Леву.
- Ханс отвори леву руку у којој се налази црни пешак, а зајим и десну да покаже да је све било пошито.*
- ХАНС: Срећа прати велике.
- ДАВИД: Видећемо.
- Максимално концентрисани, брзо и сирејно вуку пошезе. Улази Јелена.*
- ЈЕЛЕНА: Млеко вам је прокувано, поручниче, можете да га узмете.
- ХАНС: Не могу сад, видите да играм шах.
- ЈЕЛЕНА: Ко побеђује?
- ДАВИД: Тек смо почели.
- Јелена посматра позицију на табли.*
- ХАНС: За кога навијате?
- ЈЕЛЕНА: За брата, наравно.
- ХАНС: Е, сад сте ме разочарали, мислио сам да ћете навијати за мене.
- ЈЕЛЕНА: Да мој брат седне у тенк и оде у Немачку да тамо игра шах с вама, за кога би ваша сестра навијала?
- ХАНС: *(Кроз смех)*
За вашег брата. Моја сестра увек навија против мене.

ДАВИД: Шах!
ХАНС: Ух, то нисам видео!
ДАВИД: Још један!
ХАНС: Ово ми се ништа не свиђа.
ДАВИД: И мат!
ЈЕЛЕНА: Браво!
(Зайљеска)
ХАНС: (Давиду)
Ова се не броји, госпођица Јелена ме заговарала.

Слажу фиџуре за нову ѿарѿију.

ЈЕЛЕНА: Баш ме занима ко ће вам бити крив кад ја одем.
(Седне на диван, чиӣа)

Шахисѿи иџрају без речи. Улази Марија.

МАРИЈА: Данета још нема?

Као да долази с неба, чује се Данетѿов ѓлас.

ДАНЕТОВ
ГЛАС: Ко каже?

Кроз ѿрозор улази Данило.

ДАНИЛО: Ево ме, мајко!
(Седи на ѿрозору и ѓледа у изненађено̄ Ханса)
Ови Немци су много паметнији него што сам мислио.
(Скочи на ѿод и ѿоѿрави одећу)
Парадирају по широким, осветљеним улицама, али у мрачне
сокаке не залазе!

Заѿамњење, Музика.

* * *

Салон. Вече.

Марија седи у фоѿељи и везе. Јелена чиӣа на каучу.

МАРИЈА: Да ми је знати шта је Дане урадио?

ЈЕЛЕНА: Јутрос је тражио да се помолим за њега да освоји прво место.

МАРИЈА: Па јеси ли се помолила?

ЈЕЛЕНА: Нисам хтела. Он се Бога сети само кад му нешто треба.
 МАРИЈА: Не смеш да будеш тако строга ни према себи, а камоли према брату.
(Крајња пауза)
 Шта ћемо сутра за ручак?

Јелена чисти и не одговара.

МАРИЈА: Ниси ми рекла: шта би волела да спремим за ручак сутра?
 ЈЕЛЕНА: Ко о чему, ти о кувању!
 МАРИЈА: Од читања се не може живети.

С улице се чује разглас.

СПИКЕР: С меродавне стране саопштава се да је данас стрељано 26 истакнутих комуниста и Јевреја због припремања аката насиља и саботаже. Скреће се пажња на то да ће даљи, па и најмањи, покушаји извршења аката саботаже и насиља наићи на још одлучније мере.

МАРИЈА: Јадни људи.
 ЈЕЛЕНА: Зашто јадни! Њима је горе, с анђелима, сигурно боље него нама овде, с Немцима.
 МАРИЈА: Не знам... можда си у праву.

Споља улази Милан. Марија усипаје да га дочека.

МАРИЈА: Јеси ли нешто урадио?
 МИЛАН: И јесам и нисам. Дукати га не занимају, али купио би наш летњиковац у Гроцкој.
 МАРИЈА: Ју, Господе.
(Прекрсти се)

МИЛАН: Каже да му је кућа у граду растресена од бомбардовања па би, док је не поправи, живео у Гроцкој.
 МАРИЈА: Ја сам се тамо родила, деца су тамо одрасла...
 МИЛАН: Знам, али нисмо у ситуацији да бирамо.
(Тихо)
 Да отерамо Давида – не можемо, а да га држимо овде, сувише је ризично. Јуче је онима који крију Јевреје запређено смртном казном!

МАРИЈА: Знам, не мораш да ми објашњаваш.

ЈЕЛЕНА: *(Радосно)*
Да зовнем Давида да му кажем да смо нашли паре?

Милан љледа у Марију, која се још ломи.

МАРИЈА: Зовни га.

Јелена хитро излази, Милан нервозно шећка по соби.

МИЛАН: Кад наступе оваква времена, најважније је сачувати живу главу.

МАРИЈА: Открио си Америку.

Долази Јелена водећи за руку Давида.

ЈЕЛЕНА: Једва сам га довукла!

ДАВИД: *(Одлучно)*
Извините, али ја ту жртву не могу да прихватим.

МИЛАН: То је свршена ствар, Давиде. Сутра ћеш добити тридесет хиљада.

ДАВИД: Не, не, то су велике паре које ће ускоро можда и вама затребати.

МАРИЈА: Не брини, душо, имамо ми још доста тога за продају.

ЈЕЛЕНА: За три дана ћеш добити пасош и можеш да бираш у коју ћеш земљу.

Звоно на вратиима.

МАРИЈА: Ко ли је то?

ЈЕЛЕНА: То је сигурно Ханс. Седи ту, ја ћу му отворити.
(Тихо)
Надам се да нас није прислушкивао.
(Излази)

ХАНСОВ

ГЛАС: Добро вече, госпођице Јелена.

ЈЕЛЕНА: Добро вече, господине Ханс. Изволите.

Улази Ханс носећи у једној руци шерџицу с млеком, а у другој две бомбоњере.

ХАНС: Добро вече, госпођо!
(Лако се наклони)

МАРИЈА: Добро вече.

ХАНС: Добро вече, професоре.
(Лако се наклони Милану)

МИЛАН: Добро вече.

Давид усџане да му усџуји месџо.

ДАВИД: Изволите, седите.

ХАНС: (Марији)
Мој шпорет опет не ради, кад бисте били љубазни...

МАРИЈА: Свакако, свакако.
(Одлази у кухињу)

МИЛАН: Седите.

ХАНС: Хвала, сачекаћу да се госпођа Марија врати.

МИЛАН: Како хоћете.
(Седне)

Марија се враћа.

ХАНС: Донео сам две бомбоњере.
(Марији)
Ова већа је за вас, за ваше кифлице с орасима.

МАРИЈА: (Радосно)
Хвала, нисте морали.

ХАНС: (Јелени)
А ова мала је за вас, за ваша питања с отровом.

ЈЕЛЕНА: (Са смешком)
Хвала.

МАРИЈА: Пошто данас нема кифлица, ја ћу ово моју бомбоњеру одмах отворити.
(Послужује све, џочев од Милана, на крају се и сама џослужи)
Баш су добре!

Док Ханс, Јелена и Давид одмџавају чоколадице, Милан усџаје.

МИЛАН: Извините, мене чека посао.

ХАНС: Тренутак само, молим вас. Имам неке недоумице које морам да рашчистим.

МИЛАН: Изволите.
(Седне)

ХАНС: Сећате се, кад сам први пут ушао у вашу кућу, тражили смо Давида Израилја?

Милан климне главом.

- ХАНС: И ви сте обећали да ћете му рећи да га тражимо?
ЈЕЛЕНА: Ја сам му рекла и он је обећао да ће вам се јавити.
ХАНС: Када? На куково лето?
ЈЕЛЕНА: Ја не могу да одговорам ни за себе, а камоли за њега.

Ханс љућитио шејка око сџола.

- ХАНС: Ако не можете да одговарате за њега, можете бар да га спречите да игра шах са мном.
ЈЕЛЕНА: Баш ми је драго што вас је слупао и спустио на земљу. Да не замишљате да сте натчовек!
МИЛАН: Ја ништа не разумем. Ко ће ми објаснити шта се овде дешава?
ХАНС: Ја!
(Показује Данејову фотографију)
Господине Павловићу, ви у својој кући кријете Давида Израилља! Како сте мислили да ја то нећу открити.

Тајац.

- ДАВИД: Ја сам крив...
МИЛАН: Није важно ко је крив, него шта ћемо сад?

Ханс ћујке кружи око сџола.

- МАРИЈА: Давид и Дане су вршњаци, расли су као близанци, само што се нису тукли, ни свађали.
ЈЕЛЕНА: Давид је изузетно добар и деликатан, али кад игра шах, занесе се и заборави на све обзире.
МАРИЈА: Ја сам га опомињала да не мора баш сваку партију да добије...
ХАНС: Није ствар у резултату, него у принципу! Ви сте мене намагарчили!

Крајка пауза.

- МИЛАН: Сад, кад сте све открили, можемо отворено да разговарамо. Давид ће за два-три дана добити пасош и напустити земљу.
ХАНС: Ко ће му дати пасош?
МИЛАН: То не могу да вам кажем.
ХАНС: Ето, а малочас сте предложили да отворено разговарамо!

Крајика пауза.

ДАВИД: То је човек који је помогао многим Јеврејима и кад бих вам рекао његово име...

ХАНС: Је ли тај човек Марко Бењаминовић?

Сви ћуће. Ханс незадовољно одмахне главом.

ХАНС: Чувајте се тог нечовека. Он ће вам узети паре и дати лажни пасош, а онда ће вас пријавити и чим дођете на железничку станицу, бићете ухапшени и ликвидирани по кратком поступку.

МАРИЈА: Па шта да радимо? Како да помогнемо Давиду?

ХАНС: *(Поћућавиши)*

Кад га толико волите, нека остане овде док му ја не нађем неко сигурније место.

МИЛАН: Нека буде тако.
(Погледа у Давида)
Ја му верујем.

ДАВИД: И ја.

МИЛАН: *(Устијајући, Хансу)*

Па, лепо... једног дана кад изађете пред светог Петра, имаћете чиме да се похвалите.
(Наколни се и ућући у кабинет)

МАРИЈА: *(Срећна)*
Хоћемо ли сад кафицу?

ХАНС: Ја сам за.

ЈЕЛЕНА: И ја.

ДАВИД: Могу и ја.

МАРИЈА: Идем. Вода већ сигурно ври.
(Излази)

Крајика пауза. У једном иренућку Ханс и Давид укрстиће погледе. Ханс се осмехне.

ХАНС: Шта могу, морам да вас чувам док се не реванширам за онај пораз, а после шта вам Бог да.

ЈЕЛЕНА: Молићу се Богу да га никад не победите.

ХАНС: А ја ћу се молити да вам не испуни ту сурову молбу.

ДАВИД: *(Хансу)*
Ја вам стојим на располагању, изаберите место и време.

Улaзи Мaријa с пoслужaвникoм у рyци.

МАРИЈА: Ево кафице!
(Пoслужујe Хансa, зaишѝм Дaвидa и Јeлeну)

ХАНС: Хвала, гoспoђo.

Мaријa сeднe пa, уздaхнyвши дyбoкo, пoзлeдa у Хансa.

МАРИЈА: Нисам смeлa прeд мyжeм, oн јe сyвишe пoнoсaн дa би нeкoг мoлиo, aли сaд мoгу...

ХАНС: Извoлитe.

МАРИЈА: Видитe. Јa имaм рoђeнoг брaтa кoји живи у Хрвaтскoј и рaди кaо свeштeник у јeднoм грaду кoји сe зoвe Ливнo. У тoм крaју Хрвaти сy oвих дaнa дo тeмeљa срушилe и спaлилe нeкoликo сeлa и пoбилe вишe хиљaдa Србa, укљyчивши жeнe и дeцy.

ХАНС: Знaм. Ми смo тим пoвoдoм прoтeстoвaли кoд хрвaтских влaсти, нaжaлoст, бeз вeћeг yспeхa.

МАРИЈА: Oткaкo сaм тo чyлa, нe мoгу дa спaвaм и нoћaс сaм пoмислилa дa бистe ви, мoждa, мoгли дa нaђeтe и зaштититe мoг брaтa.

ХАНС: Сaд и јa мoрaм дa признaм дa нисaм биo сaсвим oтвoрeн с вaмa. Кaд ми јe Јeлeнa прeдстaвилa Дaвидa кaо брaтa oд yјaкa, тo ми јe билo сумњивo, пa сaм спрoвeo мaлу истрaгу o вaшoј пoрoдици. Тaкo сaм oтврдиo дa Јeлeнa имa yјaкa, aли нe и брaтa oд yјaкa.

МАРИЈА: Дa, мoј брaт, нaжaлoст, нeмa дeцe.

ХАНС: Чим сaм чyo зa пoкoљe у ливaњскoм пoљу, прeдyзeo сaм нeoпoхoднe мeрe и, прeмa oбaвeштeњимa кoјa имaм, вaш брaт би вeчeрaс мoгao дa стигнe у Бeoгрaд.

МАРИЈА: (Зaињeнo)
Пa штo ми тo рaнијe нистe рeкли?

ХАНС: Хтeo сaм дa вaс изнeнaдим.
(Oсмeхнe сe кaо дa сe извињaвa)

ЈEЛEНA: Aкo си штo дoбрo учиниo, нe смaтрaј дa јe тo дo тeбe вeћ oд сaмoг Бoгa кoји нaм дaрујe свa дoбрa бeз нaшe зaслyгe.

Звoнo нa врaтѝмa.

МАРИЈА: Бoжe, дa нијe oвo Брaцa?
(Пoхишѝa у прeдoбoљe, aли кaд зaчујe Дaнeиљoв глaс, зaсѝнe)

ДАНЕТОВ

ГЛАС: Где сте Павловићи?

Дане тријумфално улази у салон.

ДАНИЛО: Где су бубњи и свирале, где су ситни таламбаси?

МАРИЈА: Где си ти досад? Видиш ли колико је сати?

ДАНИЛО: Полако, мајко, полако! Покажи бар мало више поштовања према сину... пред тобом је првак Београдског шаховског клуба!

ЈЕЛЕНА: *(Заљеска)*
Браво, мајсторе, браво!
(Скаче по каучу од радости)

МАРИЈА: Па, дођи, сине, да ти мајка честита!
(Љуби ња)
Тата ће бити поносан на тебе кад чује.

Давид приђе Данилу.

ДАВИД: Па, шампионе, дозволи да ти честитам и пожелим нове успехе!
(Загрли ња)

ДАНИЛО: Жао ми је само што ти ниси могао да играш.

ДАВИД: Не брини, биће дана за мегдана.

Ханс приђе Данилу и пружи му руку.

ХАНС: Па, честитам од свег срца.

ДАНИЛО: Хвала, хвала.

ХАНС: Ко од вас двојице боље игра?

ДАВИД: Па, не знам...
(Погледа у Данила)

ДАНИЛО: Зар Абвер нема података о томе?

ХАНС: *(Сиремно)*
Сигурно има, али ја се нисам интересовао.

Јелена скаче и скандира.

ЈЕЛЕНА: До-ђи-да-ти-че-сти-там! До-ђи-да-ти-че-сти-там!

Данило се изује и њојне на кауч. Загрле се и сложено скачу. Звоно на вратиима. Марија хитро скочи.

МАРИЈА: Ово мора да је Браца!

Сви гледају у врати кроз која је излетела Марија. У њедсобљу се чије њен радосни крик.

МАРИЈИН

ГЛАС: Брацо, јеси ли то ти?! Не могу да верујем очима! Бог те, значи, сачувао!...

Марија и Васо, задрљени, улазе у салон. Јелена и Данило скоче с кауча и њрилеће ујаку.

ЈЕЛЕНА: Ујко, слатки мој ујко! Да знаш како сам те се ужелела!

ДАНИЛО: А тек ја!

МАРИЈА: *(Хансу, њоносно)*
То је мој брат.

Ханс усџане и салуџира.

ХАНС: Поручник Ханс Шилер!

Васо климне главом и наклони се. Марија га зачуђено гледа.

МАРИЈА: Шта ти је, Брацо, што нешто не кажеш? Није ти се, ваљда, језик одузео?

Васо рукама објашњава да не може да говори, заџим из манџије извуче џаџирић и џреда га Јелени.

ЈЕЛЕНА: *(Чиџа)*
“Овако ће проћи сви који у Хрватској проповједају погану православну вјеру! Шаљемо вам га жива, за опомену свим Србина! Ваша браћа Хрвати.”

Док Јелена изговара џоследње речи, Марија се лађано сручи на џод.

Завеса. Музика.

* * *

Салон. Вече.

Васо и Јелена џишу за сџолом.

ЈЕЛЕНА: Овде пише фратар др Срећко Перић, је л' тако?

Васо климне главом и настџави да џише.

ЈЕЛЕНА: Боже, каквих џуди има!
(Пише и истовремено брџше сузе)

Своља улазе Марија и Милан.

МИЛАН: Киша само што није плуснула.

МАРИЈА: Где су Дане и Давид?

ЈЕЛЕНА: Играју шах у соби. Ја сам их отерала да нам не сметају.

МАРИЈА: Шта ти то, Брацо, толико пишеш?

Васо да знак Јелени да објасни.

ЈЕЛЕНА: Ујка пише о злочинима и ливањском срезу, а ја правим препис за Ханса. Једва чекам да дође.

МАРИЈА: Остави једног младића на миру. Заљубљен је у тебе, а ти га стално нападаш.

ЈЕЛЕНА: *(Задовољно)*
Зашто мислиш да је заљубљен у мене?

МАРИЈА: Зашто? Зато што трпи твоје безобразлуке, зато што није пријавио Давида, зато што је спасао Брацу...

ЈЕЛЕНА: Не знам, ја њега не гледам као мушкарца.

МАРИЈА: А ја сам га заволела ко да сам га родила.

ЈЕЛЕНА: Мама, он је Немац!

МАРИЈА: Па шта ако је Немац? Ти и твој брат нисте Немци, а стално ме секирате.

МИЛАН: И заљубљени Немац је Немац. Морамо му рећи да не долази више.

МАРИЈА: Зашто?

МИЛАН: Зато што ће свет почети да нас оговара.

МАРИЈА: Свашта! Сам Бог нам га је послао као анђела-чувара, а ти хоћеш да га отераш!

Звоно на вратиима.

МАРИЈА: То мора да је он.
(Тихо)
Надајмо се да нас није чуо.
(Излази у предсобље)

ХАНСОВ

ГЛАС: Добро вече, госпођо Марија.

МАРИЈИН

ГЛАС: Добро вече, Хансе. Изволите.

Улази Ханс, у вечерњем оделу с краватиом, несирејно носећи велику букеј цвећа.

ХАНС: Добро вече свима.

МИЛАН: Добро вече.

ЈЕЛЕНА: *(Не диже главу)*
Добро вече.

ХАНС: *(Гледа у Милана)*
Ово цвеће је за вашу супругу, у знак захвалности за њена добротинства.
(Предаје букеј Марији)

МАРИЈА: *(Сија)*
Па, хвала вам, Хансе.
(Значајно погледа у мужа)
Не памтим кад сам последњи пут добила цвеће.
(Сипавља цвеће у вазу)

МИЛАН: Изволите, седите.

ХАНС: Хвала.
(Седне)
А где су Даило и Давид?

МАРИЈА: Ту су, ту су.
(Дозива)
Дане!... Давиде!...
(Хансу)
Играју шах.

ХАНС: Нека играју. И ја сам као студент доста сати провео над шаховском таблом.

ЈЕЛЕНА: *(Јейко)*
А онда сте дрвене топове заменили гвозденим и кренули у освајање света.

ХАНС: *(Милану)*
Ваша кћерка користи сваку прилику да одапне неку стрелицу на мој рачун.

Улазе Данило и Давид.

ДАВИД: Добро вече.

ДАНИЛО: Шта се дешава у Трећем Рајху?

- ХАНС: Имам једну добру и једну лошу вест.
(Данилу)
Добра вест је да сте добили тромесечну стипендију и да ћете учествовати на турниру младих нада. У Берлину вас очекују двадесетоог децембра.
- ДАНИЛО: Сјајно, сјајно.
- ЈЕЛЕНА: Ти стварно мислиш да идеш у Немачку?
- ДАНИЛО: А зашто да не идем?
- ЈЕЛЕНА: Немци су ти окупирали земљу, убијају ти другове, а ти идеш да играш с њима.
- ДАНИЛО: Идем да их победим и да им покажем ко је виша, а ко нижа раса.
- ЈЕЛЕНА: То ти је само изговор. Тата, ти мораш да га спречиш!
- МИЛАН: Не знам, душо, нисам сигуран. Ја под овим условима не бих ишао, али твоја мајка тврди да сам ја стручњак за пропуштање животних прилика.
- МАРИЈА: Па и јеси.
(Нагло)
Да чујемо и ту лошу вест.
- ХАНС: Давид је тражио да му нађем неки доказ о стрељању Јевреја, и, ево, ја сам донео фотокопију и превод записника са стрељања једне групе у којој су, можда, били и његови родитељи.
Давид љриће и узме љаишр. Док чиџа, сви немо љледају у њеџа.
- ДАВИД: Надам се да нису били у овој групи. Хоћу да верујем да су у неком радном логору у Немачкој.
Данило љоџаиџе Давида љо рамену и заџрли џа.
- ДАВИД: Прочитај им само крај, молим те!
(Преда љаишр Данилу)
- ДАНИЛО: (Чиџа)
“Стрељање Јевреја једноставније је него стрељање Цигана. Мора се признати да Јевреји одлазе у смрт врло прибрано – они стоје потпуно мирно, док Цигани кукају и јаучу и стално се помичу, чак и на месту стрељања. Неки су чак скакали у јаму пре плотуна и покушавали да се направе мртви. 6. X 41. стрељано 180 лица. Стрељање је завршено у 18.30 часова. Јединице су се задовољне вратиле у своје конаке.”
- МАРИЈА: Страшно.
(Прекрџи се)

ЈЕЛЕНА: То јесте страшно, али књига коју ујко пише о злочинима усташа у ливањском срезу много је страшнија. Све је почело кад је фратар Срећко Перић с олатара изговорио ове речи: “Браћо Хрвати, идите и кољите Србе, најприје закољите моју сестру, која је удата за Србина, а онда све Србе одреда. Када овај посао завршите, дођите к мени у цркву, гдје ћу вас исповиједити, па ће вам сви гријеси бити опроштени!”

МАРИЈА: Господе Боже! Ја морам да узмем валеријан капи.

Васо дода цедуљицу Јелени, она чииа и мршии се.

ЈЕЛЕНА: Ево, ујко каже да су многи фратри и лично учествовали у клању.

ДАНИЛО: Ето, а кад ја кажем да вера завађа људе и ствара злу крв, ти се љутиш.

ЈЕЛЕНА: Наравно да се љутим. То не раде верници, него неверници.

МАРИЈА: *(Мужу)*
Попиј и ти, за сваки случај.

ЈЕЛЕНА: Сад слушајте шта је ујко доживео.
(Чииа)

“У ливањском срезу Срби нису нагоњени да пређу у римокатоличку вјеру, јер су били осуђени на покољ сви до једнога. Требало је да дође 20. август, па да се то схвати. Тога дана руља усташких кољача покупила је све Србе Ливљане и одвела их у шуму Копривницу и тамо их звјерски побила. Неколико дана иза тога одведене су у исту шуму и породице убијених. Злочинци су силовали жене, резали им дојке, старцима су сијекли руке и ноге, вадили им очи, а малој дјечи одрубљивали су главе и бацали их у крило мајкама.

(Док Јелена чииа Васо њовремено клима ѓлавом)

Из педесет српских домова села Голињева сви мушкарци побацани су у живи у јаму на брду Тушинци, а њихове жене, дјецу и старе усташе су бацили у јаму на брду Комашници. Из села Горњи и Доњи Рупњани бацили су 500 мушкараца, жена и дјеце у јаму у Кланичкој шуми, а у селу Чапразлијама заклали су 200 душа, и основној школи у селу Челебићу заклали су 300 жена и дјеце, а мушкарце су бацили у јаму у шуми Дикуша. Тако је у ливањском срезу за неколико дана побијено преко 5.000 Срба.”

(Завршивши чииање, пређе њољледом њреко њрисуйних, ња се обраи Хансу)

Ево, овај примерак преписала сам за вас. Ти злочини иду на вашу душу.

- ХАНС: Не могу да се сложим с вама. То зло је постојало у људима, нисмо га ми донели из Немачке.
- ЈЕЛЕНА: Ви сте га подстакли. Без вашег покровитељства они то не би смели да раде.
- МАРИЈА: Јелена, престани!
- ЈЕЛЕНА: Немој да ме прекидаш! Хрвати су ваши најбољи ђаци. Ви сте овде наредили да Јевреји носе жуте траке, они су тамо учинили исто, с тим што су Србима доделили плаве траке, ви сте овде отпустили с посла све Јевреје, они су тамо отпустили и Јевреје и Србе, ви сте овде конфисковали сву јеврејску имовину, они тамо и јеврејску и српску, ви сте овде почели да хапсите Јевреје, они тамо и Јевреје и Србе...
- МАРИЈА: Јелена, престани!
- ЈЕЛЕНА: Нећу да престанем! Ви сте овде отворили концентрационе логоре за Јевреје, они тамо и за Јевреје и за Србе, ви сте овде започели масовна стрељања Јевреја, а они тамо и Јевреја и Срба.
- МАРИЈА: *(Устїане)*
Е, сад је стварно доста!
- ХАНС: Извините, али ја морам да одговорим. Ја не одобравам Хитлерову експанзионистичку политику и у њој учествујем само зато што немам ни снаге ни храбрости да јој се супротставим. Ви овде трпите последице те политике зато што немате ни снаге ни храбрости да се супротставите. Према томе, бесмислено је да се ви и ја свађамо због ствари на које не можемо да утичемо. Боље да на миру погледамо шта можемо да учинимо у свом микросвету да зла буде мање.
- МИЛАН: Управо сам хтео да предложим. Ово што смо малочас чули не сме да остане међу нама. Ја имам доброг пријатеља у дописништву Асошиетед преса, верујем да ће нам он помоћи да истину разгласимо по читавом свету. Сада сви треба да се потрудимо да прикупимо што више сведочанстава о злочинима окупатора и њихових помагача.
- ЈЕЛЕНА: Рачунај на мене.
Васо рукама објашњава да рачунају и на њеџа. Милан климне ѓлавом.
Ханс се неко време колеба, затїим погледа у Јелену.
- ХАНС: Рачунајте и на мене.
(Осмехне се као да се извињава)
Ви мене полако, али сигурно претварате у издајника.

МИЛАН: Не, ми вама помажемо да останете човек и да, кад се све ово заврши, живите мирне савести.

Док Милан говори, кроз отворен прозор улећи каменчић замоћан у листи од школске свеске и падне пред његове ноге. Он се сагне да га подигне, али Јелена га преухишти.

ЈЕЛЕНА: То је за мене!
(Одвије главу и радосно цикне)
Најзад једна лепа вест.
(Прелећи погледом преко присућних, узбуђено чита)
“Црвена армија прешла је у контраофанзиву! Хитлерова друга оклопна армија потучена је до ногу, а немачке снаге одбачене су на 200 километара од Москве! На руској земљи остало је преко 100.000 мртвих Немаца, преко 1.000 немачких тенкова и преко 12.000 моторних возила. Хитлеров блицкриг завршен је потпуним крахом!”
(Тријумфално)
Па, господине Хансе, дозволите да вам изразим своје искрено саучешће!
(С радосним узвиком прилећи и обеси му се о врати)

Док Јелена љуби Ханса, сви запањено гледају у њих.

Запамћење. Музика.

* * *

Салон. Дан.

Ханс, у мајици, стоји насред собе, види се да је управо ушао.

ЈЕЛЕНИН

ГЛАС: Сад ћу ја, седи ти слободно.

ХАНС: Где су остали?

ЈЕЛЕНИН

ГЛАС: Отишли су у Гроцку. Да се ујко мало одмори од писања.

ХАНС: А Давид?

ЈЕЛЕНИН

ГЛАС: Давид је у соби. Рекла сам му да не излази док га не позовем.

ХАНС: Па то је сурово.

ЈЕЛЕНИН

ГЛАС: Шта могу кад желим да будем сама с тобом?

ХАНС: Не питаш се да ли ја желим да будем сам с тобом?

ЈЕЛЕНИН

ГЛАС: Правићу се да то нисам чула.

ХАНС: *(Кроз смех)*
Шалим се.

Блисџајући, улази Јелена, у новој хаљини, на високим њошћеницама. Прилази зидном огледалу и задовољно се њосмајра.

ЈЕЛЕНА: Па како ти се допада моја нова хаљина?
(Гледа у њега као да јој од његовог одговора живој зависи)

ХАНС: Лепа је и добро ти стоји.

ЈЕЛЕНА: *(Испури ноћу)*
А шта кажеш за ципелице?

ХАНС: Лепе су и лепо ти стоје.

ЈЕЛЕНА: Данас си баш инвентиван. Дођи овамо да видимо ко је сад виши!
(Он њриће и сџане њоред ње)
Кад порастем још три-четири сантиметра, нећу морати да се подижем на прсте да бих те пољубила

ХАНС: Не мораш ни сад. Само кажи кад желиш да ме пољубиш и ја ћу се сагнути.

ЈЕЛЕНА: Сагни се.

Он се сагне, она му се обеси о враћ и дуго га љуби.

ЈЕЛЕНА: Моја мама тврди да си ти већ дуго заљубљен у мене, али ја њој ништа не верујем.

ХАНС: Твоја мама је у праву.

ЈЕЛЕНА: Па кад си се заљубио?

ХАНС: Кад сам те први пут угледао, тамо на балкону.

ЈЕЛЕНА: *(Кроз смех)*
Кад сам рекла да су Немци глупи као ћускије.

ХАНС: Иза твојих леђа светлукале су звезде и била си тако лепа... као невеста из *Женидбе Милића барјакћара*.

ЈЕЛЕНА: Не сећам се те песме, а ни тог лика.

- ХАНС: То су чувени стихови.
(Изражајно)
Чудо људи за девојку кажу,
Танка струка, а висока стаса,
Коса јој је кита ибришима,
Очи су јој два драга камена,
Обрвице с мора пијавице,
Сред образа румена ружица,
Зуби су јој два низа бисера,
Уста су јој кутија шећера.
- ЈЕЛЕНА: Лепо, лепо. А по чему знаш да си се заљубио?
- ХАНС: По томе што ми срце узлупа кад год те видим, кад год помислим на тебе.
- ЈЕЛЕНА: И сад ти лупа?
- ХАНС: И сад.
- ЈЕЛЕНА: Баш да видим!
(Стави руку на његове груди)
Твоје срце сном мртвијем спава. Хајде, пољуби ме, можда ће се пробудити.
- ХАНС: Е, сад ћеш да видиш.
Он је чврсто загрли и дуго љуби. Зајим се одмакне и чека похвалу. Она облизује усне, оклева да се изјасни.
- ЈЕЛЕНА: Не, ти ниси заљубљен, то је само физичка привлачност.
(Поћујавиши)
Пробај још једном.
Он је подигне на сто и дуго љуби. Кад се одмакне, гледа у њу као да му од њеног одговора живој зависи.
- ХАНС: Шта сад кажеш?
- ЈЕЛЕНА: Ви, Немци шкртарите и на комплиментима и на пољупцима.
- ХАНС: (Разочарано)
Да пробам још једном?
- ЈЕЛЕНА: Не, сад ћу ја теби да покажем како то ради заљубљена Српкиња!
(Залети се, обори га на кауч и ту га дуго грли и љуби. Кад устане, погледа га задовољно)
И?
- ХАНС: (Облизује се)
Ништа нарочито. Просечна Немица то ради много дуже и страсније.

- ЈЕЛЕНА: *(Запањено)*
Шта кажеш?
(Скине ципелу и крене према њему)
- ХАНС: Шалио сам се, шалио сам се!
- ЈЕЛЕНА: Глупа шала. Добро је Вук рекао да Немци немају смисла за шалу.
- ХАНС: Прочитао сам све што је Вук написао и нигде нисам нашао тако нешто.
- ЈЕЛЕНА: И ако није рекао, сигурно је помислио.
(Скине и друзу ципелу, па обе стави на кауч)
Нека стоје ту, да ми буду при руци.
- ХАНС: *(Смеје се)*
А кад си се ти заљубила у мене?
- ЈЕЛЕНА: *(Замисли се)*
Не знам... можда оне вечери кад си обећао да ћеш помоћи Давиду.
- ХАНС: У почетку сам био љубоморан на њега, мало је фалило да га пријавим.
- ЈЕЛЕНА: Срећа твоја да ниси. Тек тада сам схватила зашто прелазиш преко мојих безобразлука, зашто ти се шпорет стално квари, зашто играш шах са Давидом, зашто се улизујеш мојој мајци...
- ХАНС: Она је једина била на мојој страни.
- ЈЕЛЕНА: Кад сам се ујутру пробудила већ сам била заљубљена.
- ХАНС: Тај дан треба обележити црвеним словима у свим календарима.
- ЈЕЛЕНА: Гле, гле, гле! Па ниси ти тако неинвентиван!
- ХАНС: С ким си, такав си!
- ЈЕЛЕНА: Можда, можда... Седи сад да нас двоје озбиљно поразговарамо.
- Ханс седне на кауч.*
- ЈЕЛЕНА: Не ту, ту ћу ја, а ти лези и стави ми главу у крило.
(Он се ојружи, она га загрли)
Е, сад ми кажи како ти замишљаш нашу будућност.
- ХАНС: Ја бих волео да живимо у Немачкој, у Берлину...
- ЈЕЛЕНА: То није добра идеја.

- ХАНС: Зашто? Видиш да је Браца одлучио да остане тамо, можда би се и теби допало.
- ЈЕЛЕНА: Молила сам се Богу да победи на том турниру, а сад се кајем. Да није победио, сигурно би се вратио.
- ХАНС: Ја бих радио на Факултету, ти би водила кућу и подизала децу.
- ЈЕЛЕНА: А моје студије? Заборављаш да ја хоћу да будем лекар.
- ХАНС: Па бићеш лекар у Немачкој.
- ЈЕЛЕНА: Не, не, Немачка ће ускоро бити једно велико згариште.
- ХАНС: Откуд ти то?
- ЈЕЛЕНА: Заратили сте с Русима, а они имају незгодан обичај да незване госте испрате до куће. Сети се како је прошао Наполеон.
- ХАНС: Хитлер није Наполеон. Он је већ прегруписао снаге и ускоро ће кренути у нову офанзиву.
- ЈЕЛЕНА: Совјетски Савез се одбранио прошле године под Москвом, Хитлеров слом је само питање времена.
- ХАНС: Ви, Срби, сте чудан народ. Сад схватам зашто је мој отац често говорио: Загреби мало Србина по кожи и открићеш Руса.
- ЈЕЛЕНА: *(Смеје се)*
Ја бих се добро слагала с твојим оцем, али у Немачкој не бих могла да живим.
- ХАНС: Значи, живећемо овде?
- ЈЕЛЕНА: Да.
- ХАНС: Ја ћу морати да се демобилишем и запослим као преводилац у неком министарству?
- ЈЕЛЕНА: То никако. Ми Немце мрзимо, али поштујемо, а издајнике мрзимо и презиремо.
- ХАНС: Па од чега ћемо онда живети?
- ЈЕЛЕНА: Тата ће ти помоћи да добијеш професуру на Катедри за Народну књижевност.
- ХАНС: Наравно, мораћу да пређем у православну веру?
- ЈЕЛЕНА: То се подразумева.
- ХАНС: Име и презиме мењам или задржавам?
- ЈЕЛЕНА: *(Кроз смех)*
Засад, задржаваш.
(Љуби ља)

С улице се чује раџлас. Јелена и Ханс се исправе.

СПИКЕР: “Јевреји су бацили паролу Боље рат него пакт, Јевреји су гурнули српски народ у пожар овог рата, Јевреји су творци свих афера и корумпирани су цео државни апарат, Јевреји су измислили ’тројке’ и први отпочели с атентатима и саботажама, Јевреји су први почели да беже у шуму, Јевреји су главни кривци за све жртве које подноси српски народ. Зато не питај: Зашто повика на Јевреје? Не жали онога ко није жалио тебе и који ти и даље спрема смрт преко својих слепих оруђа, преко ђетића Драже и бољшевика Тита!”

ЈЕЛЕНА: Хајде, устај, доста је било излежавања, мора нешто и да се ради.
(Дозива)
Давиде!

Устјају и дошћерују се њред оџледалом.

ЈЕЛЕНА: Ниси ми рекао колико би деце волео да имаш?

ХАНС: С ким?

ЈЕЛЕНА: С Марлен Дитрих!

ХАНС: Не мораш одмах да се љутиш. С тобом бих волео да имам девет синова, као стари Југ Богдан!

ЈЕЛЕНА: (Кроз смех)
Да ти не буде мало много.
(Узме немачке новине, у којима крије ѡверљиве ѡѡири, и седне за сѡо)

Улази Давид.

ДАВИД: Јесте ли чули најновије саопштење?

ЈЕЛЕНА: Јесмо. Седи.
(Извуче ѡѡири)
Ово ми је оставио ујко. То су записи о усташким злочинима у Хрватској, сведочења Срба који су преживели геноцид и домогли се Србије. А ово су сведочења логораша који су успели да побегну из Јасеновца. Оно што раде Немци, то су дечје игре према ономе што раде усташе у хрватским логорима. Тамо је побијено неколико стотина хиљада Срба, и то на најсвирепији начин: камом и маљем!

ХАНС: Немачке власти су упутиле нови демарш, овога пута много оштрији.

- ЈЕЛЕНА: Да видимо шта имаш ти, Давиде.
- ДАВИД: Имам три извештаја немачких официра о стрељању цивилног становништва у Србији. Крајем прошле године стрељано је 2.100 талаца из концентрационих логора у Шапцу и Београду, 1.736 мушкараца и 19 жена у Краљеву и преко 7.000 људи, укључујући и неколико стотина ђака, у Крагујевцу. У овом извештају пише да су егзекуторске јединице добиле похвалу дивизијског команданта за велику наустрашивост у акцијама и да су предложене за одликовање. То су све оригинали.
- ЈЕЛЕНА: Грозно!
(Хансу)
Шта имаш ти?
- ХАНС: Прво да вам кажем да се у Команди дигла узбуна и да су појачане мере безбедности. То је последица објављивања наших докумената у Њујорк тајмсу.
- ЈЕЛЕНА: Ако, ако!
- ХАНС: Проверавају све, тако да ћемо и ми морати да појачамо мере опрезности.
- ЈЕЛЕНА: Сумњају ли у тебе?
- ХАНС: Мислим да ме прате, што значи да и ви морате да се чувате.
- ЈЕЛЕНА: Бог ће нас сачувати.
- ХАНС: Донео сам вам један документ с ознаком строго поверљиво. То је телеграм којим се Емануел Шефер, заповедник службе безбедности у Србији, обавештава да му је из Берлина упућена Оперативна команда са специјалним возилом Сауер са специјалним задатком.
(Положи њајир на сто)
- ЈЕЛЕНА: Знаш ли шта се крије иза тога?
- ХАНС: То је возило које споља личи на камион за превоз намештаја, а заправо је нека врста гасне коморе. Конструисан је тако да се отровни издувни гасови спроводе у херметички затворен простор за путнике, који после петнаест минута вожње умиру у страшним мукама.
- ДАВИД: (Проучава њајир)
Специјално возило са специјалним задатком – то је сигурно за преостале Јевреје на Сајмишту.
- ХАНС: Бојим се да је тај аутомобил већ у употреби.

Јелена враћи њаицире у новине и усїане.

ЈЕЛЕНА: Добро, ја ћу сад ово однети татином пријатељу, а ви за то време можете да одиграте неку партију.

ХАНС: Нажалост, ја не могу. Морам да преведем један извештај који има преко сто страна.

Јелена и Ханс излазе.

ЈЕЛЕНА: (С враћиа)
Брзо ћу ја.

Кад завлада њоїїїуна њишина, Давид њочне да се моли.

ДАВИД: Злочестиви цар Наоукодоносор, хотећи некада да погуби невине младиће, нареди да их баце у пећ огњену, али Ти, Оче Небесни, посла Ангела Твог да расхлади разбуктали пламен – пошљи и нама, Господе, утеху Своју, нама – слугама Твојим. Јер, иако сагрешисмо, ипак не одступисмо од Тебе, Већ Теби. Јединоме Истинитоме Богу, поклањамо се и кличемо: Алилуја!

Заїамњење. Музика.

* * *

Салон. Дан.

Јелена клечи њред кандилом и моли се.

ЈЕЛЕНА: Пресвета Владарко моја, Богородице, својим саветима и све-моћним молбама одагнај од мене, смерне и бедне слушкиње своје, мрзовољу, заборавност, неразумност, неред и све пр-љаве, рђаве и хулне помисли из јадног срца мог и ослободи ме од злих делања, јер си благословена од свих нараштаја, и слави се име Твоје кроза све векове. Амин.

Сїоља улази Марија.

МАРИЈА: Цела улица мирише на липу.

ЈЕЛЕНА: И овде се осећа.

МАРИЈА: Ханс још није дошао?

ЈЕЛЕНА: Није, јавио се да ће да руча у Команди.

МАРИЈА: Боже, шта ли тамо једе?

ЈЕЛЕНА: Тебе ће, мајко, Бог казнити због охолости.

МАРИЈА: Какве охолости?

ЈЕЛЕНА: Ти си убеђена да куваш најбоље на свету, па сажалеваш све који се не хране код тебе. Јуче си жалила Данета, данас Ханса...

МАРИЈА: Па шта? Знам како кувам, а знам и шта они воле. То није охолост.

ЈЕЛЕНА: Шалим се.
(Пољуби је)

МАРИЈА: Дођи у кухињу да видиш какву сам ти торту направила. Само што не говори!

Одлазе у кухињу.

Из собе излази Давид. Видно нерасположен, шејка око сџола.

Јелена се враћа с шањирџем у руци. Узледавши Давида, сине.

ЈЕЛЕНА: Узми једну кифлицу.

ДАВИД: Хвала, не могу.

ЈЕЛЕНА: Хоћеш нешто друго да ти донесем?

ДАВИД: Хвала, не могу.

Она једе, он ћути.

ЈЕЛЕНА: Што си клонула, душо моја, и што си жалосна? Уздај се у Бога, јер ћу га још славити, спаситеља мојега и Бога мојега.

ДАВИД: Зашто, Господе, стојиш тако далеко, зашто се кријеш кад је невоља? Ко ће послати са Сиона спасење Израилу? Кад Бог поврати заробљени народ свој, радоваће се Јаков, веселиће се Израил.

ЈЕЛЕНА: Боже, услиши молитву моју, чуј речи из уста мојих. До неба је милост твоја и истина твоја до облака.

ДАВИД: Што си клонула, душо моја, и што си жалосна? Уздај се у Бога, јер ћу га још славити, спаситеља мојега и Бога мојега.

Крајка пауза.

ЈЕЛЕНА: Па, хоћеш ли ми рећи што си клонуо?

ДАВИД: (Слежне раменима)
Не могу више овако. Ускоро ће година дана како не излазим из куће. Колико још треба да се кријем: годину, пет или десет година?

- ЈЕЛЕНА: Колико Бог одреди. Сети се како је из купине која је огњем горела позвао Мојсија и спасао твој народ од насиља египатскога, тако ће и сада све који верују спасити од насиља германскога.
- ДАВИД: Верујем да ће се то догодити, само да ли ћемо ми тада бити живи?
- ЈЕЛЕНА: Бићемо, ако се будемо борили као онај чије славно име ти носиш и ако се будемо молили чиста срца да нас Бог чује и помилује.
- ДАВИД: Дај Боже да си у праву.
- ЈЕЛЕНА: У сваком случају, ја данас пуним осамнаест година и нећу ти дозволити да будеш тужан.

Из собе излази Милан.

- МИЛАН: Ко то данас пуни осамнаест година?
- ЈЕЛЕНА: Твоја мезимица.
- МИЛАН: Шалиш се?
- ЈЕЛЕНА: Не шалим се. Сад сам пунолетна и мораћете с више поштовања да се односите према мени.
- МИЛАН: Невероватно! Значи, ја ћу у августу напунити педесет и пет година!
- ЈЕЛЕНА: Невероватно!
(*Давиду*)
Ко о чему, он о себи!
- МИЛАН: Извини!
(*Давиду*)
Као да је јуче славила седми рођендан. Сећаш се како је била слатка кад је пошла у школу?

Давид се осмехне и климне главом.

- ЈЕЛЕНА: (*Тобож увређено*)
Шта то значи? Да сад нисам слатка?
- МИЛАН: И сад си слатка, али на други начин.
- ЈЕЛЕНА: Како то мислиш?
- МИЛАН: Чућеш вечерас, кад ти предам поклон.
(*Седне за сто*)
Да видимо шта сте припремили за Асошиетед прес?

Јелена отивара немачке новине, које су лежале на комоди, и из њих узима папире.

ЈЕЛЕНА: Ово ти је оставио ујко.

МИЛАН: А где је он?

ЈЕЛЕНА: Отишао је да се нађе са земљаком који је побегао из логора у Великој Градишки. Ово ти је званичан извештај повереника усташке власти у Бања Луци о покољу шездесеторо деце у једној основној школи. Ту су ти и фотографије на којима злочинци позирају с одсеченим дечјим главицама у рукама.

МИЛАН: Госпoде Боже!... Ове фотографије ће, ваљда, отворити очи свету!

ДАВИД: Ако свет уопште жели да их отвори.

ЈЕЛЕНА: Отвориће, отвориће!

МИЛАН: Шта још имамо?

ДАВИД: Ханс нам је оставио два документа. У првом СС-Оберштурманфирер др Шефер обавештава службу безбедности Рајха да је специјална мисија Саурера завршена и да ће камион бити у Берлину 11–12 јуна.
(Предаје папир Милану)

МИЛАН: Одлично.

ДАВИД: А ово је извештај Франца Радемахера, експерта за јеврејска питања у Рајху, који 29. маја обавештава претпостављене.
(Чита)
“Јеврејско питање у Србији више није актуелно. Србија је прва земља у којој је коначно решено питање Јевреја и Цигана.”
(Предаје папир Милану)

МИЛАН: Ово ће бити светска сензација!

Под прозором се огласи аутомобилска сирена – ири иуџа крајко. Јелена полейи на прозор.

ЈЕЛЕНА: То је Ханс!

Из кухиње излази Марија.

МАРИЈА: Стигао је Ханс. Ставила сам све да се подгреје.

Чују се ужурбани кораци у ходнику, улеће Ханс, видно узбуђен.

ХАНС: Спремајте се брзо, морамо да бежимо! Имате пет минута да се спремите!

МИЛАН: Зашто да бежимо? Шта се догодило?
ХАНС: Јутрос је ухапшен ваш пријатељ из Асошиетед преса. Управо га саслушавају.
МАРИЈА: Знала сам да ће се тако завршити!
ХАНС: Узмите само најпотребније ствари, јер у колима нема много места. Ја одох до стана, враћам се за минут.
(Излећи)

Неколико секунди сви сјоје и немо се загледају.

МАРИЈА: (Милану)
Ти узми новац и штедне књижице, а ја ћу злато и накит.
(Јелени)
Ти спакуј нешто веша!

Милан, Марија и Јелена одлазе у своје собе. Давид посприми њих пре са сјола, зашћим се моли.

ДАВИД: Господе, Боже мој, у тебе се уздам, сачувај ме од свих који ме гоне, сачувај душу моју и избави ме, не дај да се осрамотим, јер се у Тебе уздам, Господе.

Марија се враћа с њаином и њорбом у рукама.

МАРИЈА: Само нам је ово фалило!
ДАВИД: Могу ли ја да вам помогнем? Ја немам ништа.
МАРИЈА: Не треба, душо.
(Уздахне)
Добро је да Дане и Браца нису овде.

Улази Милан носећи акѡен-ѡаишу.

МИЛАН: Узео сам и оне обвезнице од зајма.

МАРИЈА: Добро си урадио.

Улеће Ханс.

ХАНС: Јесте ли спремни?

МАРИЈА: Јесмо.

ХАНС: Где је Јелена?

Улази Јелена.

ЈЕЛЕНА: Ево ме.

ХАНС: Идемо онда!

ЈЕЛЕНА: Тренутак само, нисам понела Молитвеник.
(Одлази у собу)

Уз шкрићу кочница, њред кућом се заустављају два циџа. Чују се команде немачких официра.

ХАНС: Закаснили смо... готово је...

МАРИЈА: Господе Боже!
(Прекрсти се)

Враћа се Јелена.

ЈЕЛЕНА: Нашла сам га!
(Погледа њрисуџне)
Шта вам је, што сте се смркли?

ХАНС: Готово је, долазе!

У ходнику се већ чује баџи војничких чизама које се нагло њриближавају.

Марија њрилеџи Милану и њривије се уз њеџа.

МИЛАН: Само без плача и кукњаве.

МАРИЈА: Никад те нисам осрамотила, па нећу ни сада.

ЈЕЛЕНА: Нису морали да дођу баш на мој рођендан.
(Приђе Хансу и заџрли џа)

Кад улазна враџа џочну да се џресу џод ударцима кундака, сви се исџраве да досџојансџивено џрине судбину.

Заџамњење. Музика.

* * *

Салон. Дан.

Соба је у великом њреду: све је исџреџурано, кауч се не види од каџуџа и хаљина извучених из ормана, џо џоду леже раскуџусане књџге, међу њима и Геџеова дела.

Усред џоџ хаоса Васо седи за сџолом и џише. Повремено џреџура џо џаџирима, џа оџеџ џише.

Из баџиџе доџире раздраџан цвркуџи џџиџа, све док џа не уџуџи бруџање ауџомобилскоџ моџора с улице.

СПИКЕР: Са меродавне стране се саопштава да је ових дана у Београду откривена група јеврејско-комунистичких елемената која је непријатељску штампу снабдевала фалсификованим документима о наводним злочинима немачке војске над цивилним становништвом у Србији...

Васо усїане и їримакне се їрозору.

СПИКЕР: ... Због тога су јуче стрељани: Милан Павловић, Марија Павловић, Јелена Павловић, Давид Израилъ и Ханс Шилер...

Васо се крсїи.

СПИКЕР: ... Скреће се пажња на то да ће убудуће свака активност уперена против интереса Рајха и немачког народа наићи на још оштрије мере!

Неко време Васо сїоји као скамењен, заїим їриђе икони, клекне и моли се.

Из башїе доїире цвркуїї їїїица све док ља не уџуиш їуїїњава їенкова који їролазе улицом.

ЗАВЕСА